

הנוסח המתוקן של תקנה 12 יהיה:

המניין הדרוש לקיים ישיבת המליאה לשם דיון בשינויים בתקנון, לשם בחירת חבר חדש או לשם ביטול חברותו של חבר באקדמיה, הוא מספר חברי האקדמיה השווה לשני שלישים של מניין חבריה לפי סעיף 4 של החוק, הנמצאים אותה שעה בארץ. הנוסח המתוקן של תקנה 14 יהיה:

החלטות הנוגעות בכל שינוי בתקנון או בביטול חברותו של חבר באקדמיה מתקבלות בדעותיהם של מספר חברי האקדמיה השווה לשני שלישים של מניין חבריה לפי סעיף 4 של החוק, הנמצאים אותה שעה בארץ. קיצורו של דבר: חוג הזכאים להצבעה והמשתתפים בעבודה יהיה גדול מ-23, ואילו הקוורום יהיה תמיד לפי עניין זה בלבד. אנו מביאים תיקון זה לאישור המליאה.

הא' בן-חיים: אם יש לחברים הסתייגויות לתיקון המוצע בתקנות, אבקש מהם שישמיעו אותן. לא נצביע על כל תקנה בנפרד, כי התיקון המוצע לכל אחת מן התקנות 11, 12 ו-14 נובע מן התיקון לחוק האקדמיה, שאושר לאחרונה בכנסת.

התיקונים בתקנות 11, 12, ו-14 – אושרו

הישיבה התשעים ואחת

ביום כ"ז באייר תשכ"ט בשעות 3-7 אחר הצהריים בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: חבר הכבוד הא' יהודה בורלא.

החברים האדונים אברמסון, בלאו, בן-חיים, ברגרין, גרינברג, מלמד, מירסקי, סדן, קריב, רבין.

החברים היועצים האדונים אירמאי, בן-שמאי, ברוידא, דותן, מיזלש, מיקם, פליישר, קדרי, קרוא, רזנטל, רצהבי, שבטיאל.

חברי המזכירות: הגברות בהט, קלאר, רייך והאדונים איתן, מדן, סיוון, נצר. אורחים: האדונים וליש, נדב, נשקס, שורר, שוממי, סומך והגב' שי.

פרופ' ח"י גרינפלד מלוס אנג'לס.

הצטדקו על היעדרם האדונים אורבך, ייבין, מורג, ריבלין.

האדונים מלצר ושרמן בחו"ל.

סדר היום: א. ועדה לפרסי ואלצמאן

ב. מונחי הספרנות (המשך)

ג. החלטות הוועדה לתקנת הלשון, דיון ואישור.

א. הא' בן-חיים: בישיבת המנהלה בחודש אייר הוחלט, כי בישיבת המליאה היום תיבחר ועדה חדשה לפרסי ואלצמאן, שעניינה הראשון יהיה לקבוע את הנושא לפרס מחקר לשנת תשל"א, שהאקדמיה חייבת להודיע עליו בחודש סיוון של שנה זו. חברי האקדמיה מתבקשים להציע הצעות על הנושאים לפרס הזה, כדי שתוכל הוועדה לדון בהם בהקדם ולבחור את הנושא, אשר יוכרו כנושא הפרס.

אני מזכיר שעד עכשיו הוכרו על הנושאים הבאים:

א. היסודות הארמיים בלשון העברית ממנדלי מוכר ספרים עד קום המדינה (פרס תשכ"ד);

ב. דעותיהם של סופרי ההשכלה על הלשון העברית ודרכיהם בהרחבתה ובחידושה (פרס תשכ"ז);

ג. פעולת התיקונים בלשון מן תש"ח עד תשכ"ז ורישומה בהוראת הלשון בבית הספר (פרס תשכ"ט, שזמן הגשתו עד ר"ח אב).

החברים נתבקשו להמציא את הצעותיהם למוכרות המדעית של האקדמיה בירושלים עד סוף חודש אייר.

הוועדה לפרסי זאלצמאן שפעלה עד עכשיו סיימה את תפקידה, ועלינו לבחור שלושה חברים חדשים כשופטים לפרס לתקופה של שלוש שנים.

המנהלה דנה בשאלה והיא מציעה שלושה מועמדים. זוהי רק הצעה, ואתם רשאים לבחור מתוך רשימת החברים אנשים אחרים. המנהלה מציעה את החברים הבאים: ה"ה בלאו, סדן, רבין. ה"ה בלאו וסדן היו שופטים בוועדה הקודמת. המנהלה סבורה שלא כדאי שתיבחר כל הוועדה כולה מחדש, אלא שייבחר לפחות חבר חדש אחד.

בהצבעה נבחרו הא' בלאו, סדן, רבין
לחברי הוועדה לפרס זאלצמאן.

ב. הא' מדן: מקצת מונחי הספרנות כבר נדונו בישיבה הקודמת, והחלט מה שהחלט בהם. מונח אחד החזירה המליאה לדיון לוועדה, הוא המונח "רומן מפתח", לאור ההערות שנשמעו בדיוני המליאה. הוועדה הוסמכה להחליט בנדון, ואני מביא כהודעה לידיעת המליאה, כי הוועדה שמעה גם הצעות אחרות, והחליטה לקיים את ההחלטה הקודמת: רומן מפתח.

הא' קריב: האם אפשר להציע הצעה אחרת?

הא' מדן: הוועדה הוסמכה להחליט מכוח המליאה.

הא' קריב: חשבתי להציע "רומן מזוהה", כי כפי שהבינותי, אנו מכירים כאן את הניבורים. מה אומרת המלה "מפתח"?

הא' בורלא: אני מציע "רומן אמנותי". זה לא סיפור מעשה.

הא' בן-חיים: על מונח זה היו דיונים ארוכים בוועדה ודיון ממושך במליאה. המליאה לא יכלה להחליט בו במקום, ולכן העניקה את סמכותה לוועדה להחליט בעניין. הוועדה חזרה ודנה בעניין, והחליטה לקיים את החלטתה הקודמת.

הא' מדן: משאר המונחים נשארו שני מונחים, שתצטרך המליאה בישיבתה זו ליתן דעתה עליהם. על מונח אחד הוחל בדיון כבר בישיבה הקודמת. נשמעו דעות לכאן ולכאן. זהו מונח שאיננו בעצם מונח מקצועי בענף זה דווקא; זוהי מלה המשמשת בענפים הרבה, מלה שהאקדמיה וועד הלשון קודם לכן לא רצו להשלים עמה, אבל היא נמצאת בשימוש רב בכמה מקצועות וגם בעיתונות. זה הפועל עִדְפָן. נשמעו בעניין זה דעות שונות בישיבה הקודמת, אלא שהדיון לא נסתיים. הייתה הצעה לדחות את המונח, כשם שנדחה עד עכשיו. הייתה הצעה אחרת להשלים עם המונח הזה, מאחר שלמעשה הוא קיים, וספק אם תועיל ההתנגדות לעקור אותו. ההצעה השלישית הייתה שלא להחליט לכאן או לכאן, שלא לפסול את המונח ושלא לדחותו, אבל גם שלא לקבוע אותו, אלא לנהוג בו כבמלים רבות, שגולדות בספרות ובעיתונות מחוץ לאקדמיה, ושאינן האקדמיה מכריזה עליהן, מלים שלא היא הרתה וילדה אותן. היה דיון בעניין זה. הדיון לא נסתיים, ועדיין לא נתקבלה החלטה.

הא' בן-חיים: הבעתי את דעתי השלילית על הצעה זו בישיבה הקודמת. זו מלה

מלאכותית. בין הישיבה הקודמת לישיבה זו קראתי ספר עברי, ספר של שירה, שיש בו הקדמה של סופר ומשורר, חבר האקדמיה, שלונסקי. הוא כתב הקדמה לתרגום העברי של הפואמה "עוטה עור הנמר", ושם קראתי את המלה עֶדְכֹן. כאשר קראתי את המלה, חלשה דעתי. אני רוצה לומר זאת לפני ההצבעה.

הא' שבטיאל: חידושו של עֶדְכֹן נתיישן, וכבר פשט שימושו בכל התחומים, ורק היום מתעוררים אנו ומעלים אותו לדיון באקדמיה, והריהו ככל המון החידושים שנתחדשו שלא על דעת האקדמיה. כלום התרענו, למשל, על "דיווח" ועל שכמותו. אדרבה, הבה נפסול "עדכון", ובדין, לפי שאינו לפי רוח הלשון.

בישעיהו ג, ד, מצויה תיבת לְעוֹת. מנחם ופרשנים מסורתיים בעקבותיו גזרוהו מן "עת" (אע"פ, שפרשנים מאוחרים פירושוהו מלשון עזרה בהשוואה לערבית غاث). שמה ניתן לחדש מונח לעניינו ע"פ תיבה זו, ולפי הפרשנים המסורתיים.

הא' מיזלש: האקדמיה אשמה בכל התסבוכת הזאת, היא קבעה את המלה "עד-כאן" במשמע "עד עתה". אילו קבעה למשמעות זו "עד עכשיו", היינו אומרים "לְעֶכְשֵׁוּ". מלה זו כשרה יותר מאשר "לעדכן". האקדמיה בחרה לקבוע למושג הזמן: עד כאן. היא גרמה לכל ההשתלשלות הזו.

הא' בן-חיים: האקדמיה לא קבעה.

הא' קדרי: אני מתפלל על הטענה נגד "עד כאן", שבא במקום "עד עכשיו". יש מלים המציינות בעיקרן מקום, ואחר כך באות לציין זמן, כגון "מכאן ואילך".

ואשר לשימוש – מאחר שהוא רווח – שוב תהיה זו מלה שאין סיכוי להרחיקה, אם תנסה האקדמיה לפסלה. אני חושב, שיש להכשיר את המלה.

הא' בן-חיים: ואם היו מציעים את המלה "לְעֶכְשֵׁוּ", האם הייתה האקדמיה מסכימה לקבל אותה? ואם כן, הרי מוטב שנוכח כי אין הבדל עקרוני בתצורה בין עֶכְשֵׁוּ לְעֶדְכֹן, כי "עכשו" עצמו מקורו בהרכב עֶד פֶּשְׁהוּ (בארמית מקביל לו עד כדו, ומכאן גם עד כדון). אלא שהמלה עכשיו עברו עליה כל כך הרבה דורות, שרק חוקרים יכולים לזהות את הרכבה. למעשה אני נמצא מחזק את דעת החברים להכשיר "עדכון", שלא ברצוני.

הא' רוזנטל: "עד כאן" לא דווקא רק ציון מקום. בכתב-יד ישנים ונאמנים של הבבלי רווח "עד כעין" [כגון: "עד כען לא אמר ר' פלי' התם" וכו']. היינו: בצד "עד כאן" (= כה, פי': פה) של מקום – אף "עד כאן-כְּעֵין" [= "כְּעֵנַת"] של זמן. ומן צד זה אין אפוא להקשות על "עדכון".

הא' רבין: אני מבין, שקשה לנו להחליט כי "לעדכון" זו מלה, שאנו רוצים לתמוך בה. מצד שני, בכל הוויכוח לא שמעתי הצעה שיש בה, מבחינת הקיצור, כדי לתפוס את מקומו של הפועל "עדכון". דומה לי, שכל השאלה היא שולית בהחלט. מה יעלה או יוריד הדבר, אם ברשימה של מונחי הספרות תימצא מלה למושג to bring up to date, או לא תימצא? זה לא מונח של ספרנות, זהו מונח כללי של החיים. עד כה הייתה דרכנו במקרים כאלה, שאם לא הייתה לנו הצעה ממשית וטובה, לא קבענו.

אני רוצה להציע, שלא נקבע עכשיו מלה למושג זה. לא נצביע בעד "עדכון", ולא נצביע נגד "עדכון". לא נצביע מלים אחרות, אלא נוציא את המלה מתוך הרשימה, עד שנמצא מלה טובה במקום "עדכון", ואז אפשר להציעה לפני האקדמיה כמלה לחוד. יש אפשרות להביא מלה, גם אם אינה נמצאת בתוך רשימה. אינני חושב, שזוהי ההזדמנות הנכונה – כאשר אין הצעה

ממשיה – להסתבך בעניין זה. כי מה תהיה התוצאה? ימשיכו להשתמש ב"עדכן", ולא ישתמשו בהצעות שניצו, והאקדמיה תפסיד מבחינת היוקרה.

הא' קריב: אולי ניתן להיאחו בעצם המלה "עד" ולבנות ממנה פועל: "עֲדָעַד"?

הא' קרוא: המלה "עֲדָעַד" תיחשב במובן של "להנציח". השורש של "עד" מתכוון למשהו רחוק.

הא' אירמאי: הצירוף "לעדכן" נתאורח ונשתרש בצה"ל ובציבור. יש עוד מלים כאלה, כמו "יישם". המלה יש לה ותק של שנים רבות, וחושבני שלא נצליח לשרש אותה.

הא' איתן: כנראה, לא הובן הדבר, שסיפרתי בישיבה הקודמת. לא אמרתי, שוועד הלשון הוא שבחר במלה "עדכני". סיפרתי, שהייתה בצבא ועדה, אשר שיתפה בדיוניה מחברי האקדמיה. הוועדה קבעה את המלים "עד-כאן (עֲדָכֶן), עֲדָכֶנִי". מעולם לא בא הדבר לפני ועד הלשון או האקדמיה.

הא' ברוידא: אני רוצה לחזור על מה שכבר אמרתי בישיבה הקודמת. גם בלשונות אחרות אין מושג זה קיים במלה אחת, אלא כצירוף מלים אחדות, ואין צורך גם בעברית במלה אחת. עם זאת תומך אני בדעה, כי אין טעם לומר לאו במפורש למלה זו, שהכול משתמשים בה. בסופו של דבר, זהו עניין של טעם. לכן אני מציע, שלא נדון בכך לפי שעה. הדבר לא הובא לדיון לגופו, אלא כאחד ממונחי הספרנות. השאלה הנידונה היא, מה לומר בספרנות. לרידי אפשר לומר: "להשלים את החסר". בהקדמה של ביאליק למהדורה שנייה של ספר האגדה מדבר המשורר על "השלמות", "מילואים", "תוספות", "שכלול", וגם כיום הייתי מסתפק באלה. ה"עדכון" בזמננו נוטה לדחות את כל הגוונים הללו ולבוא במקומם, ולכך אין האקדמיה צריכה לתת יד. והרי כל המושג הוא גם אבסטרקטי במובן-מה, ואילו הספרן צריך לעשות דבר ממשי. אין הוא "מעדכן" את הספרייה או את המדף, אלא עליו להשלים את החסר, למלא את החסר, להוסיף, לשכלל, הכול לפי הצורך והעניין.

הא' בן-חיים: יש כאן שאלה מקצועית. נבקש מאחד מחברי הוועדה למונחי הספרנות שיסביר, מדוע לא קיבלה הוועדה את המלה הפשוטה.

הא' שורר: יש לנו, למשל, הרבה ספרי חוק – חוקים, תקנות, תקשיר של שירות המדינה או פקודות מטכ"ל. אלה חוקים ותקנות, שמחליפים אותם באחרים, ומשליכים החוצה את החוקים שהיו קודם. אך את הטקסט אני מעדכן, אני מביא אותו למשהו שהוא עכשיו. אני מחליף כאן חוק בוולתו. אינני משלים אותו.

הא' ברוידא: "עד כאן" – לציון זמן, ולא רק לציון מקום, קיים בעברית אלפי שנים, ואינו טעון אישור. מכאן שאפשר להשתמש ב"עֲדָכֶן" כתואר-הפועל במלה אחת, כנגד à jour בצרפתית או up-to-date באנגלית. וממילא יש טעם לשם-התואר עֲדָכֶנִי (הרשום בקצת מילונים). ובכן: מהדורה אחרונה או עדכנית של ספר, או נוסח עדכני של חוק. לעומת זה הפועל "עֲדָכֶן" בא לדחוק מלים טובות, והוא מדלדל ולא מעשיר.

הא' שורר: הספרן צריך לעשות זאת בספר.

הא' מירסקי: ברצוני לחזק את דברי הא' ברוידא. נראה לי, שיש כמה דברים שיש לנו להימנע מהם. דבר אחד – החשש מפני פסק הלכה של הרחוב. זה תפקידה של האקדמיה, שהיא תהא פוסקת, ואף יישרו כוחה לכך. הרחוב אין דעתו נוחה ממנהגו ומהלכותיו בלשון,

והוא מצפה לשמוע מה האקדמיה אומרת, והאקדמיה תולה את עיניה ברחוב, ועושה את הספקות של הרחוב לוודאות שלה. דבר שני – הגנה שמענו מפי המומחים לדבר, על גון מיוחד שיש במלה עֶדְכָן, שאין כאן השלמת החסר, אלא תיקון דבר שהיה מכוון למצב בשעה זו. גון זה על כורחנו אינו במושג עֶדְכָן בפועל, אלא אנו מכוונים את כוונת הגון הזה ומכניסים אותה למלת עֶדְכָן. אם כן, כשם שאנו מכוונים את הכוונה הזו במלה עֶדְכָן, כן אנו יכולים לכוון אותה במלה הַשְׁלָם. הפועל הַשְׁלָם יש בו מן המשמעות הזאת: השלמת החסר, לעשות את הדבר מושלם. ו"מושלם" משמעו מתוקן כל צורכו.

גם האנגלים מבטאים מושג זה בארבע-חמש מלים. על כן מוטב שגם אנו נבטא זאת בכמה מלים. כדי שלא להרחיק נאמר: "להשלים עד כאן", או: "להשלים עד עתה". זה גם יתקבל על עת הקהל, ויהיה לרוח העברית.

הא' שונמי: רצוני להוסיף אל הדוגמה של הא' שורר. המנהל אומר למוציא העיתון: to bring up to date, לְעֶדְכָן; זה לא "להשלים". אם מכינים קטלוג up to date, הקורא הנכנס לספרייה יודע, שהוא עתיד לקבל שם את העיתון, שיצא לפני שבוע או אחר-כך. השלמה – זה ענין אחר: הופיע ספר בחמישה כרכים. יש שלושה כרכים בספרייה, כאן צריך להשלים. המלה "לעדכן" חשובה לספרנות. אין הספרנות יכולה בלעדיה. "השלמה" איננה מועילה בנידון זה.

הא' שבטיאל: מצטרף אני לאומרים, שלא לפסול ולא להכשיר מונח זה של "עֶדְכָן", ונניח לו שהיא בשימוש, עד שיסתאב ויימצא מונח אחר תחתיו, שהיא ראוי לעניינו. מכל מקום, מצווה האקדמיה לעמוד על המשמר ולעכב מכאן ולהבא חידושי מלים, שאין דעת חכמי לשון נוחה מהן, עד שלא יצאו לרשות הרבים, ועקירתן תהא קשה. צורך השעה הוא, שתתריע האקדמיה על ההפקרות בחידושי מלים, שאין בהן משום הרחבת לשון, אלא החרבת לשון.

הא' מיקם: "לְאֶלְתֶּר" היא מלה בלתי כשרה. ומניין באה? כשם שאתם מביאים ראיות נגד עֶדְכָן, כך אפשר להביא ראיות נגד "לְאֶלְתֶּר". האם "לְאֶלְתֶּר" כשרה או לא?

הא' בן-חיים: היו רבים שהתנגדו למלה זו. הרוב קבע זאת.

הא' מיקם: אני תמים דעים עם אלה התומכים בנקיטת עמדה מפורשת ולא חמקמקנית. אנו רוצים להיות שלמים עם מצפוננו המדעי, אך לא מעיוזים לנקוט עמדה. אשמח, אם נעז לומר קבל עם: מלה זו פסולה. לומר "לא לכאן ולא לכאן" – לא נראה לי. אני מסכם: אם "לְאֶלְתֶּר" כשרה, גם "לְעֶדְכָן" כשרה. לא ייתכן שנתעלם מן המציאות בלי נקיטת עמדה גלויה ומפורשת.

הא' קדרי: יש להעדיף חידוש בעל משמעות מדויקת ממלה כללית כמו "השלים".

הא' רצהבי: השרוש "עדכן" הכה שרשים, ואי אפשר לעקרו. כדאי להעמיד בצדו שורש כשר יותר מבחינה לשונית: עֶדְעַת. יתרונו הוא במלים "עַת" שהיא תיבת-זמן, והיא עדיפה על "כאן" שבִּעֶדְכָן המציינת מקום. חסרונה הוא קושי-ההיגוי, אבל ניתן להתגבר על כך.

הא' בן-חיים: הצעת הוועדה היא עֶדְכָן. הצעה שנייה אומרת, כי מאחר שאנו עוסקים במונחי הספרנות, וזוהי מלה כללית, אפשר להוציא את המלה מן הדין, ושלא לדון בא היום. הצעה שלישית היא, שאין להתעלם מכך; וזוהי שאלה לשונית מובהקת. המלה נשתרשה, ועלינו להחליט אם אנו מתרעים נגדה, או מקבלים אותה. קודם כול עלינו להחליט, אם אנו דינים במלה זו. אם יוחלט בחיוב, נדון במלה מבחינות שונות.

אני בא להעמיד להצבעה את ההצעה להסיר את המלה מסדר היום של דיוני המליאה בישיבה זו.

הא' מלמד: השאלה היא, אם להוציא את המלה מכלל דיון, או רק מדיון על מונחי הספרות.

הא' בן-חיים: יש חברים הטוענים, שזו מלה כללית, שאינה עניין למונחי הספרות דווקא.

הא' מדן: מחר תבוא ועדה אחרת למונחים אחרים, ושוב יתחיל הדיון הזה.

הא' קרוא: מדוע נתחיל בשליחה? אולי נצביע קודם על החיוב – האם מקבלים את המלה?

הא' ברוידא: מבחינה מתודית, לדעתי, מציעים כאן דבר חלקי. מבקשים לאשר רק את הפועל. מן ההגיון להחליט תחילה על התואר ותואר-הפועל. לדעתי יש לאשר ולהכשיר "עֲדָפְנָן" ו"עֲדָפְנִי", ואחר-כך לבוא ולשאול, אם הפועל נחוץ.

הא' בן-חיים: אם יש החלטה, כי עֲדָפְנָן (= עד כאן) כשר, ממילא עֲדָפְנִי כשר. הוועדה הציעה את הפועל. מי בעד הסרת המלה מדיוני המליאה, כיוון שאין זו מלה מיוחדת לספרות?

בעד הסרת המלה מדיוני המליאה הצביעו – 6

נגד הסרתה – 13

נמנעו – 2

הא' בן-חיים: יש כמה הצעות: האחת – לקיים את המלה עֲדָפְנָן. הצעה שנייה – להביע זאת בסאראפרוח: הַשְּׁלֵם.

הא' קריב: הצעתי להשתמש במלה עֲדָפְנָן.

הא' מיזלש: אנו דנים בהצעות חדשות. ייתכן שיש הצעות חדשות נוספות. הדיון נסב על המלה עֲדָפְנָן. אם יש מקום להצעות חדשות, אולי יש גם לחברים אחרים הצעות כאלה.

הא' בן-חיים: אלה שהתנגדו למלה עֲדָפְנָן בשעת הוויכוח העלו הצעות חדשות.

הא' רוזנטל: אני חושב, שצריך להצביע על הצעת הוועדה.

הא' בן-חיים: תוכנה של המלה עֲדָפְנָן הוא bring up to date. הבעיה שהחברים מתבקשים להחליט בה היא בעיה דקדוקית. האם ייתכן ליצור שורש מרובע עֲדָפְנָן של שתי תיבות?

הא' קרוא: אישרנו אֶלְתֵר.

הא' מיזלש: יש פעלים מורכבים משני שמות: תִּרְגֵּן – לתור ולענות [ע"י שבועות מז ע"ב].

הא' בן-חיים: השאלה העומדת להצבעה מבחינה לשונית היא יצירת שורש עברי משתי תיבות, "עד כאן". יצירת מלה ממערכת מלים – האם זהו דבר שבנמצא? איננו יכולים לומר, שזה מצוי ביותר. מלים כאלה יש במקורות: "משהו", ובל"ר: "משהויין". אנו פוגשים לעתים ביצירת מלה משתי תיבות. באוסף תיאורטי אפשר למצוא אסמכתא לכך. השאלה היא, אם אנו רוצים ומעוניינים בדרך זו. זוהי השאלה העומדת להצבעה. על כך תצטרך המליאה להצביע, ולא על התוכן. ברגע שיש מלה, אפשר להרחיב או לצמצם את קיבולה.

הא' נשקס: במילונים רשום "לאחר מִפְּן" וגם "לאחר מכאן".

הא' בן־חיים: אני שואל: מי בעד יצירת שורש "עדכן"?

הא' רוזנטל: השאלה אינה פשוטה. ברשותכם, אבקש להעיר עוד הערה אחת, בשעה שאנו עומדים להכריע בהצבעה. עלינו לזכור, שהמדובר אינו בכך, שאנו יוצאים לחדש מלה. תיבת "עדכן" קיימת, הבריות משתמשים בה מכבר. עלינו מוטל רק – או לרחק או לקרב. וחלילה לנו לנהוג קלות ראש בשפה – וברוח השפה – שרווחת בפי העם. זה עכ"פ משהו של ממש. איני רוצה להשפיע עליכם בשעה זו לא לכאן ולא לכאן. כל מה שביקשתי – למנוע משוא פנים בהלכה זו. להוסיף עוד שיקול, שיקול שמתחשב בלשון העם כמות שהוא נהגה ומתמלל, כנגד כל אותם טיעונים עיוניים, שמבקשים לטהר את שפתנו מן מה שאינו טמא.

הא' בן־חיים: מי בעד אישור הצעת הוועדה – עֲדָכֶן?

הא' אברמסון: אני מבקש להביא להצבעה את לשון ההצעה. הפועל עֲדָכֶן אינו הצעת הוועדה לאישור, אלא הצעת הוועדה לדיון.

הא' בן־חיים: הוועדה לא העזה להציע זאת. החלטה תהיה של המליאה. המליאה דנה במלה, כי הוועדה הביאה זאת לפניו.

הא' ברודא: אני מציע, שלא להעמיד להצבעה את ההצעה המפליגה, בין באופן עקרוני ובין לעניין ספרות. אני מציע להחליט: תואר־הפועל – עֲדָכֶן; שם־התואר – עֲדָכְנִי; ואילו הפועל – הֵבֵא עֲדָכֶן, הִשְׁלֵם וכו'. אני חושב, שזה מספיק לכל צרכיו של אדם.

הא' בן־חיים: הא' ברודא מציע עֲדָכְנִי. התוצאה היא – לְעֲדָכֶן. יש תוצאה שנייה, שכותבים תה"פ עֲדָכֶן בתיבה אחת. אני מביא לפני המליאה הצעה, הקובעת את קיומו של פועל עֲדָכֶן, שיהא כשר לשמש בלשון העברית.

בעד קיומו של פועל עֲדָכֶן הצביעו – 14

נגדו – 3

נמנעו – 5

ההצעה לקיים את הפועל עֲדָכֶן – נתקבלה

הא' בן־חיים: יש לשאלה זו ספחים. כיצד ייכתבו המלים "עד כאן", "עדכני"? "עדכני"?

הא' רבין: איני רואה כל צורך בהחלטה על "עד כאן", "עדכני", כי איני יודע מה המשמעות של המלה הזאת אחרי מה שהוחלט. איני חושב, שיש צורך בכך. כל אדם אומר מְעֲדָכֶן, לְעֲדָכֶן. אם מישהו יסביר לי, שצריך לכתוב "עֲדָכֶן" במלה אחת כנגד שתי מלים, אני מוכן להתווכח על כך.

הא' ברודא: בהחלטה זו הוכרע העניין, אך צריך שיהא היגיון בהכרעה. אם יש פועל, הרי קודם לפועל שם־תואר ותואר־הפועל. מה טעם לומר "מהדורה מעודכנת", אם אפשר לומר "עדכנית"? לפעמים יש צורך בתואר־הפועל, ואז יש לומר עֲדָכֶן, כשהאל"ף נופלת, כמו במלה "היֵךְ".

הא' בן־חיים: עומדת לפנינו שאלה מעשית: האם אנו מסתפקים ב"מעודכן", ואין צורך ב"עדכני", כלומר ש"מעודכן" יכול גם "עדכני"? יש חברים המערערים על "עדכני". "מעודכן" הוא תואר של עֲדָכֶן. הא' ברודא מציע "עֲדָכְנִי".

הא' ברודא: בבנק עושים את חשבוננו של לקוח à jour, עד ליום מסוים, כלומר עושים חשבון עֶדְכָן. חשבון כזה הגדרתו היא "עדכני", ולא "מעודכן". שהרי יש כאן מצב סטאטי של חשבון בשעה מסוימת, ואין צורך להביע את התהליך.

הא' בן-חיים: בינוני יכול לכלול את שני הדברים: הַנֶּר – מְחַנֵּר. השאלה – אם אתה מסכים לכלול ב"מעודכן" את שתי האפשרויות.

הא' מייזלש: בנוגע לפועל היינו חייבים לנקוט עמדה. לגבי "עדכני" אין איש מחייב אותנו לנקוט עמדה. אם זה קיים, אין צורך לחדש.

הא' רוזנטל: איני רואה צורך להחליט על כך. איננו רוצים ליצור מלה. החלטנו לאשר דבר קיים. המלה עדיין צורמת את אוני. איני בעד יצירת שם-התואר. איני חושב, שאנו נדרשים לעשות זאת. איני רוצה להצביע בכלל על כך.

הא' איתן: המלה "עדכני" קיימת, והיא הייתה הראשונה.

הא' בן-חיים: היא נמצאת בכל מילון עברי. אנו מתוכחמים על דבר לא מסובך. אפשר להוסיף תואר "עדכני".

הא' קריב: השורש קיים.

הא' בן-חיים: הצורה קיימת. על "מעודכן" אין עוד ויכוח. השאלה – אם להחליט על המלה עֶדְכָן.

הא' אירמאי: היה לי רושם, שאנו דנים במונח שנתעורר במונחי הספרנות. הצעתו של הא' ברודא אינה קשורה בהצעת הוועדה. הוא רשאי להציע אותה, היא תידון בוועדה ותובא למליאה כמו כל הצעה, המובאת למליאה לאחר דיון בוועדה.

הא' בן-חיים: הצעתו של הא' אירמאי אינה מסירה את ההצעה מסדר-היום, אלא מבקשת רק דחיית הדיון.

הא' מדן: המונח הבא, שהוועדה מביאה לדיון, הוא מונח רווח ונחוץ מאוד בעבודתו של ספרן, בעיקר בעבודתו של העוסק בקטלוג בספרייה, וזהו המונח האנגלי entry – הכנסת ספר לקטלוג, הטיפול הכרוך בהכנסתו – מלה המביעה גם את הפעולה וגם את תוצאתה. יש מלה שהציעו הספרנים, והיא משמשת שנים אחדות בעבודה המעשית של הספרנות וגם בהוראת המקצוע בבית-הספר לספרנות, מלה שנגזרה מן השורש הארמי והיא המלה עִייל, מן "עלל" בארמית, שפירושו "הִכְנִס, הִבֵּא", בהחלפת השורש מגזרת הכפולים לגזרת ע"ו או ע"י, החלפה שהיא מצויה בלשון.

בוועדה לא הייתה דעה אחידה על מלה זו. היו שהציעו כנגד זו הצעות אחרות. היו שהציעו רְשׁוּם. כנגדם טענו בעלי ה"עיוול", שהמלה "רישום" אינה מביעה את כל מה שהמונח צריך להביע, כי היא מביעה רק את עבודת הכתיבה בלבד. הייתה הצעה הֶרְשָׁם והצעה אחרת עֶרְך. המונחים המורכבים שברשימה הובאו לפי הצעות אלה. הובאו גם ההנמקות של בעלי ההצעות, שכולם אנשי המקצוע.

הא' בן-חיים: מאחר שהמונחים עצמם חלוקים בדעתם, אולי נשמע את חוות דעתם.

הא' בן-שמאי: מדוע לא הִכְנָסָה?

הא' נדב: השאלה שנשאלה הייתה במקומה, ואילו לא הייתה המלה "הכנסה" כל-כך עמוסה בשימוש בהרבה הקשרים, שאינם שייכים לספרנות, ואילו ניתן ליחדה – הייתה המלה כשרה וטובה בתכלית. הצורך נתעורר, כאשר נוסד בית-הספר לספרנות, והמורה לקטלוג טענה, שיש צורך במונח ברור, שיוכל לשמש כתרגום מדויק למונח האנגלי entry, משום שהספרנות שלנו נוהגת לפי שיטות וכללים אנגלו-סאקסיים.

כדאי לזכור, שהספרנות המודרנית משתמשת במידה מרובה בקטלוג של כרטיסים, ולקטלוג זה יש דרישות שונות. בקטלוג בצורת ספר אנו יכולים לתאר לעצמנו ערכים, כפי שהם מצויים באנציקלופדיה עם מפתחות בסוף. בקטלוג של כרטיסים המצב שונה. לפעמים מדפיסים את הכרטיס בכמה עותקים, וכל כרטיס נכנס במקומו לפי שם הספר, לפי שם המחבר, לפי שם המתרגם וכדומה. כרטיס הקטלוג יש לו צורה קבועה. הוא משנה צורה על ידי תוספת כותרת, הקובעת את מקומו הנכון בקטלוג. אך יש לו צורה יסודית. ניקח למשל את הספר "כנסת לזכר ביאליק" בעריכת לחובר. לפי מה נעייל את הספר – לפי "לחובר" או לפי "כנסת"? הספרן מחליט על כך, ולפי החלטתו נכנס הכרטיס למקום. המלה במילון המונחים משמשת בעשרות הקשרים. זוהי מלה שהיא לחם חוקם של הספרנים, המשתמשים בה הרבה מאוד.

צורתה של המלה עיול, הנגזרת משורש של שלוש אותיות, נוחה לשימוש, וקל להפוך אותה לפועל ולשם. היא הולמת את הצרכים. היא הייתה דבר טוב בשעתו כאשר נקבעה, והיא הדרה מהר מאוד לשימוש.

אשר לחילוקי הדעות בין הספרנים, למעשה אלה חילוקי דעות בין אסכולות. בבית-הספרים הלאומי משתמשים במלה זו מרגע שנוצרה; היא הדרה בירושלים גם ללשונם של חוקרים ותלמידים. ומשתמשים בה בפועל מזה שנים אחדות. נוסף על מה שכתבתי בהנמקת ההצעה, אני יכול להביא כמה משפטים לדוגמה כדי להבהיר, מדוע המלה "עיול" נחוצה. תארו לכם שיחה בין ספרנים:

אם שואל ספרן זוטר את הבכיר "כיצד לרשום את הספר?" – הריהו יכול לרשום אותו בספר המלאי או ברישום ביבליוגראפי וכדומה. אם הוא ישאל: "כיצד נעייל את הספר", ידע הממונה, שהוא מחזיק ספר כגון "כנסת לזכר ביאליק". ואגב אורחא: ביאליק, שחידש את המלה "תנובה", "להניב" – לפי הדוגמה של "תשובה", "להשיב", נזר אותה משורש ארמי, ולא עברי.

אחת מאנשי מקצוע הספרנות הטובים, הנב' ח' אופנהיימר, הרכיבה משפט זה: "מורה לקטלוג מחזירה לתלמיד כרטיסים של קטלוג ואומרת: כל הרישומים בסדר גמור, אבל ברישום הביבליוגרפי לא דייקת, ורישום התמונות לא ברור". מה אנו מבינים מזה? אך אם תאמר "כל העיולים בסדר גמור", אין כאן מקום לטעות.

הא' נשקס: אף אני סבור, שנחוצה מלה מיוחדת, כי יש רישומים הרבה. לא יכולתי להרגיל את אוני ל"עיול" משום המאמר "מעיל פילא בקופא דמחטא". אך ה"רישום" משמש עניינים רבים יותר מדיי, ועל כן הצעתי משקל אחר – הַרְשָׁם.

הא' בן-חיים: אין מחלוקת, שהמלה נחוצה.

הא' שונומי: אני בעד המלה עֶרְף. ומדוע? אוכל לקרוא בפניכם את ההגדרה של entry באנגלית. בידי מילון של אגודת הספרנים האמריקניים. השיטה שלנו היא אנגלו-אמריקנית, כאשר הדגש הוא על אמריקנית. וזה לשון ההגדרה: The record of a book in a catalogue or a list. לפי זה entry מתאים למושג העברי עֶרְף – עֶרְף במילון, בקטלוג, באנציקלופדיה.

לא אכחיש, שיש למלה "עיוול" מעלות רבות מאוד. היא מצלצלת יפה באוזני הספרנים, ואפשר להפעיל אותה. המושג עֶרְךָ עמוס הוא, אבל אם ישתמשו בו, ידעו למה הכוונה. אבל אפשר לומר "לקטלג את הערך", "היום קוטלגו 200 ערכים". אם יש לנו מלה עברית עתיקה, שאמנם אינה הולמת את כל הצרכים של החיים המודרניים, מדוע לא נשתמש בה? יש כמה ביטויים שאינם מתאימים לחיינו היום, וזהו אחד מהם. ולפי הצורך אפשר לומר במקום "עיוול" – "כותרת". ודווקא השם "עיוול" מכניס בלבול. הרי בידי כרטיס ספריית הקונגרס האמריקאי, בחלק העליון כתוב שם המחבר, והו heading – כותרת. והכותרת – שם המחבר ושם הספר – הכול יחד זהו entry. זה מתבטא יותר במלה עֶרְךָ.

אני מתנגד ל"עיוול" רק מפני החידוש שבו, שאינו נחוץ, ושאפשר לחיות בלעדיו. אני חייב להודות, שביטוי זה הכה שרשים לעומק ולרוחב, והוא מקובל בבית-הספר לספרנות. גם אני מורה בבית-ספר לספרנות, ומעולם לא נכשלתי ב"עיוול". הייתי לפני חודשים אחדים באמריקה ושוחחתי עם ספרנים דוברי עברית, והם אמרו "עיוול". אחד הספרנים, שהוא בקשרי מכתבים אתי, כתב "איוול" באל"ף, וחשב, שהמלה באה מערבית. אמנם המלה הכתה שרשים. תחליט המליאה מה שתחליט, אך איני מאמין שנוכל לעקור אותה מהשורש. כפי שאמרתי – עד היום איני משתמש בביטוי זה, אבל ללא הועיל. המונח התפשט, ואין לנו כוח לעקור אותו. לו יכולתי, הייתי עושה הרבה כדי שלא ישתמשו בביטוי זה, אבל אין כל תקווה להשיג זאת.

הא' וליש: אחרי כל הדיבורים הלמדניים, יורשה לי לומר כמה מלים פשוטות ולמען המלה הפשוטה "רישום". מדוע אני דוגל ב"רישום"? נכון, שהספרנים עושים כל מיני פעולות, כדי להקל על קהל הקוראים ולאפשר להם למצוא ספרים לפי כל מיני בחינות. לא מומן נחשבו פעולות אלה למרכזה של הספרנות, ולימדו אותן ביסודיות רבה. בזמן האחרון רוחה הדעה, שהפעולות של רישום ספרים בקטלוג זה עניין לבלרי, שאפשר וצריך למכן אותו, ואינו בגדר של פעולות אינטלקטואליות, שצריך להשקיע בהן עבודה ומרץ.

אני מתנגד לחידוש "עיוול" משני טעמים: הוא מוטעה בחפיסתו, אין מכניסים כאן שום דבר. נכון, שבאנגלית מדובר על entry. מניין לקחו הספרנים האנגלים את entry? מעולמם של הימאים. הקברניט באנייה היה חייב לרשום ב-log-book כל מה שמתרחש, ושם אנו מוצאים to enter in the log-book. מדוע בחרו את המלה הזאת באנגלית? ייתכן, שזה נושא למחקר. משם עברה המלה לפנסקטנות. גם שם אומרים: to enter in the books. הדבר אינו מחייב אותנו ללכת הליכה עיוורת אחרי המשמעות המיוחדת של entry ולתרגם אותה תרגום מילולי לעברית. גם על דלת כניסה כתבים באנגלית entry. בספרנות אין אנו מכניסים, ולא מביאים, אלא פשוטו כמשמעו – אנו רושמים. יש שרוצים, כנראה, ליחס לפעולה של הספרנות משמעות מיוחדת, וחלילה שכאן נעשה משהו מיוחד, שאינו אלא רישום; חס וחלילה, הרי כל אדם פשוט רושם – הפנקסן רושם, הפקיד רושם – ואילו מה שהספרן עושה זה משהו אחר לגמרי; הספרן אינו רושם, הוא "מעיל", ובכך הוא נעשה אישיות חשובה. נטייה זו קיימת בכמה מקצועות, וגם בספרנות.

נכון שהמלה "רישום" ו"לרשום" עמוסה. אין כל קושי לבנות משפטים מלאכותיים, היכולים להטעות גם את חברי האקדמיה, שאינם מבינים מהו העניין. אפשר לבנות משפטים בכל ספר לימוד בלוגיקה, שאינם אומרים כשלעצמם כלום, משום שהם מחזברים באופן מלאכותי. מי שרוצה להביא דבר עד אבסורד, אין קל מלעשות זאת. כשאתה אומר משפט כזה, ההקשר עושה את שלו. גם "עיוול" לא יעזור, אם לא למדו את המשמעות המיוחדת של "עיוול". מה המיוחד בכך, שספרן רושם את שם הספר ושם מחברו בקטלוג. במה זה שונה מכל פעולת רישום אחרת?

נוסף לכך, מבחינה משפטית המלה "רישום" כבר אושרה על-ידי האקדמיה כתרגום של to enter, entry במונחי הארכיונאות. מדוע פעולתו של ארכיונאי, הרושם משהו, צריכה להיות שונה מפעולת הרישום של הספרן?

הא' אירמאי: אולי ניתן להציע הצעה נוספת. הואיל ושמענו הנמקה משכנעת לדעות השונות, ונדמה כי ברישום יש קושי מסוים, אולי אפשר לומר רָשָׁם?

הא' נשקס: איך יהיה הפועל?

הא' גרינברג: ואולי מְרַשֶּׁמֶת?

הא' איתן: כבר אמר הא' וליש, שהאקדמיה אישרה לאותו מושג את המלה "רישום" במקצוע קרוב מאוד. זו הייתה החלטה של האקדמיה במונחי הארכיונאות. אם לא תאושר היום החלטה קודמת זו, אנו צריכים להיות שלמים עם עצמנו ולומר, שאנו מבטלים את הקביעה ההיא. אי אפשר לומר, שארכיונאות וספרנות מקצועות רחוקים זה מזה. שינוי בספרנות מחייב ביטול המונח הזה בארכיונאות. הפה שאסר "עיול" שם – ושם הייתה גם הצעה זו – הוא הפה שיכול להתיר.

הא' בן-חיים: בתחילת הדיון צריך היה לספר, שהאקדמיה כבר דנה בשאלה זו והחליטה. על ידי כך שאנו מציעים "עיול", אנו מערערים את הדבר שנתקבל.

הא' רוזנטל: הצורה אינה נכונה. אפילו אם נשתמש בשרש הארמי עלל, לא ייתכן לומר בעברית "עיול".

הא' בן-חיים: האקדמיה קבעה את המלה רישום לפעולת to enter ללא הבחנה. ההצעה של "עיול" פירושה ביטול המונח "רישום".

הא' נדב: איני סבור כך. גם ספרנים רושמים. הבאתי כדוגמה את ספרי המלאי שלהם. נדמה לי, שאין זה בא לערער מונח קיים, אלא רק לספק צורך מיוחד של ספרנות. הארכיונאות כמקצוע קרובה למקצוע הספרנות, אבל לספרנים יש צרכים נוספים משלהם. הרישום של הארכיונאות מצוי בשימוש גם בספרנות, אבל אין זה מספק את הצורך השלם של מקצוע הספרנות.

הא' שונמי: לא ידעתי, שהמונח "רישום" כבר נתקבל. אך נדמה לי, שאפשר לקבל מונח נוסף בלי לבטל את הקודם. יכולים להיות שני מונחים. אני מתנגד ל"עיול". אני בעד המונח עֶרְךָ. יש משהו שאי-אפשר להביעו ב"עיול" או ב"רישום". אם ביבליוגראף כותב, שהרשימה מכילה 300 ערכים, כל אדם יבין זאת. יהיה זה משונה, אם יכתוב כאן "עיולים" או "רישומים". כל הביבליוגראפים הוותיקים משתמשים במונח "ערך-ערכים".

הא' בן-חיים: הספרנים אומרים, שיש ייחוד לפעולה שלהם. בעניין זה יש מחלוקת בקרב הספרנים, ואיני חושב, שהאקדמיה צריכה להכריע בין הספרנים על כך. שמעתי אומרים, שזה לא דבר מכריע, אם אנו רוצים לקבוע את פועל רשם, או להוסיף פועל עייל. קודם כול עלינו להחליט על עצם הפועל.

הא' מלמד: יש הצעה של הוועדה.

הא' בן-חיים: אין הצעה לבטל את המונח "רשם", אלא להוסיף עליו. מי בעד הוספת "עיול" כמונח לספרנות?

הא' מלמד: תחילה יש לקבל את ההצעה של "רישום".

הא' בן-חיים: אין מבטלים את המונח "רישום".

הא' מלמד: יש הצעה, שישאר המונח "רישום" לבדו.

הא' רבין: מה שהובא לפנינו הם שמות-עצם – "עיוול", "רישום", "ערך". אם אנו דנים בפעלים, זו שאלה אחרת. אני חושב, שצריך להצביע על שמות-עצם. ויש לדבר תקדים: החלטנו שיש "תיעוד", אבל אין פועל "לתעד".

הא' בן-חיים: הוועדה מציעה שם. אנו צריכים להוסיף את ההצעות, שהציעו במליאה: רָשָׁם, מְרַשְׁמָת.

הא' ברודא: אם מאשרים את הקיים – נחא. אם לאו, אפשר להביא הצעות נוספות.

הא' בן-חיים: נרשום את ההצעות שנאמרו, ונצביע על כל אחת מהן.

הא' נדב: הוועדה נתנה דעתה על האפשרות להשתמש בשם ובפועל כאחד. גם באנגלית יש שימוש כזה. האפשרות לעבור משם לפועל ומפועל לשם היא בעלת חשיבות במכלול של ההצבעה.

הא' בן-חיים: אחרי שיתקבל השם, נוכל לדבר על הפועל.

הא' נשקס: הצעתי הָרָשָׁם, כדי שנוכל להשתמש בפועל, כדי שנוכל להבדיל בינו ובין "רישום", שהוא לעניינים אחרים. השם עצמו, בלי הפועל, יקשה עלינו. אנו זקוקים לשם ולפועל.

הא' ברודא: אני חושב, שכדאי לזכור קודם כול, שבשם entry האנגלי יש גם פעולה וגם תוצאה של פעולה. האחרונה מרומזת במלה "ערך". צריך שתהא מלה שתתאים לשני הצרכים. "עיוול" חזק מדי, וצריך לשמור אותו לעניינים אחרים. לדעת, אין צורך לחשוש מפני ריבוי משמעים למלה אחת, כשם שבשפות אחרות ועשירות משפתנו אין חוששים. הכול מוסבר ומסתבר לפי ההקשר. אם מאשרים את הקיים, אם מאשרים מה שאושר באקדמיה – "רישום" – הריני מסתפק בזה. אך אם הספרנים עומדים על דעתם, שהדבר מבלבל, יש אולי מקום להצעה אחרת. בהסתמך על ההגדרה, שקרא לפנינו הא' שונמי מן הספר האנגלי למלה entry, אפשר אולי לצור את שני המשמעים של record ו-entry במלה אחת. לשם כך הייתי מציע את מקבילתה הארמית של המלה העברית "זְכָרָן" – "דְּכָרְן".

הא' איתן: ל-record תרגום עברי מקובל – רשומה. – מה שמציע הא' שונמי – עֶרְךָ – הוא בדיוק מה שנקרא באנגלית לגבי ספר כגון מילון: item. לדוגמה: המדפיס אומר, שייכנסו בעמוד של מילון כך וכך ערכים (= items). אם נחליט "עיוול" או "מרשמת", אין זה מבטל את השימוש במלה עֶרְךָ במילון וכיו"ב.

הא' בן-חיים: במילון ובאנציקלופדיה יש ערבוב גמור. אני מבקש שלא נערבב זאת עם מונחים אלה, ששם יש בלבול. אני רושם את ההצעות השונות: עיוול; עֶרְךָ; רָשָׁם; הָרָשָׁם; מְרַשְׁמָת; רָשָׁם; רְשָׁמָה; דְּכָרְן.

5	כעד עֵיִל הצביעו –
3	כעד עֶרֶף
13	כעד רִשׁוֹם
0	כעד הֶרְשֵׁם
3	כעד מְרִשְׁמַת
5	כעד רִשֵׁם
2	כעד רִשְׁמָה
1	כעד דְּכָרֵן

הא' אברמסון: השאלה – אם רוצים רק במלה "רישום" לבדה.

הא' בן-חיים: יש שתי הצעות שקיבלו מספר שווה של קולות: עֵיִל, רִשֵׁם.

הא' אירמאי: אני מוכן לוותר על רִשֵׁם לטובת עֵיִל.

הא' בן-חיים: מדובר על מלת עזר בצדה של "רישום".

הא' אברמסון: השאלה העומדת לפנינו היא: אם הספרנים טוענים, שיש להם צורך בשם ובפעול "עיוֹל", "עֵיִל", ואם אנו מצביעים נגד "עיוֹל" – האם אסור להם להמרות את סי האקדמיה? – הם כבר משתמשים בשם "עיוֹל". כלום מותר להם להשתמש בו לצרכים מיוחדים, לאחר שהם אומרים, שתיבה זו נחוצה להם? האם ליד "רישום" מותר להם להשתמש גם ב"עיוֹל"?

הא' איתן: אולי אחד הקשיים של הספרנים הוא, ש"רישום" משמש גם שם-פעולה וגם שם-עצם מוחשי. אפשר שעשויה להקל עליהם החלטה, ש"רישום" היא הפעולה, ולשם המוחשי תיקבע אחת הצורות, שהוצעה כאן, מְרִשְׁמַת או רִשֵׁם.

הא' בן-חיים: אם נוסיף על המלה רישום, תהיה זו מלה אחרת שהיא מקובלת ונוחה לספרנים. "עיוֹל" אינה פותרת את בעית ההבחנה שבין שם-פעולה לשם מוחשי. כאשר הצבענו על "רישום", הייתה הכוונה, שלא תהיה מלה נוספת.

האם יש להעמיד מלה נוספת ליד "רישום", או שמא אנו מסתפקים ב"רישום"? רצון הרוב בוא, שיהיה מושג רישום. האם המליאה מסכימה, שנוסף על כך תהיה מלה אחרת, או שדי לה המלה זו? יש שתי הצעות, שקיבלו מספר שווה של קולות.

הא' רוזנטל: מכל המלים הרשומות, אין הספרנים מבקשים אלא את המלה "עיוֹל" בלבד. האם אנו מסתפקים ב"רישום", או שאנו רוצים להחיר להם ולאפשר להם להשתמש ב"עיוֹל"?

הא' נשקס: מאחר שהמלה רִשֵׁם קיבלה מספר קולות שווה כמו "עיוֹל", והיא תעמוד לתחרות, רצוני לומר שגם אם תקבל – לא ישתמשו בה הספרנים. לא יוכלו לומר בלשון רבים רִשְׁמִים.

הא' בן-שמאי: "רישום" זו מלה כללית. בציבור אומרים "תדמית" במקום "דמות". אם נקבל רִשֵׁם, יאמרו ש"רישום" פסול, והמלה החדשה זו רִשֵׁם.

הא' בן-חיים: אני מקבל את הצעת הא' רוזנטל ומעמיד להצבעה את ההצעה: אם להוסיף את המלה "עיוֹל" ליד "רישום"?

כעד הוספת המלה "עיוֹל" ליד "רישום" הצביעו – 11

9 –

נגדה

נתקבל: entry – רִשׁוֹם, עֵיִל.

ג. הא' דותן: קודם דגנו במונח עֶדְכָן וראינו, עד כמה אין אנו יכולים לעמוד בפני חידושים כאלה. אחרי שנים אחדות נקלט המונח, ואפילו יש בלבנו ספקות ופקפוקים – איננו יכולים להתנגד. מכאן סבור אני, שיש ללמוד על ההווה ועל בעיות אקטואליות.

אני בטוח ואני יודע, שכל השאלות העומדות לדין מטעם הוועדה לתקנת הלשון הן שאלות חשובות, אבל נראה לי, שיש שאלה אקטואלית יותר. זו השאלה של המלה "תיסוף", שעליה אנו קוראים לאחרונה בעיתונות. חושב אני, שעכשיו השעה לדין במלה זו, שאם לא עכשיו – שוב לא נוכל לעקור. בעוד כמה שנים תתאורח המלה, ושוב נעמוד בפני אותו מצב, שנהיה נאלצים לאשר דבר שנקלט בעל כורחנו. איני יודע, אם המלה פסולה, אבל אני מבקש לדין בה.

הא' בן-חיים: היית במשך שנים מוכיר באקדמיה, ואתה יודע, שעל פי התקנון אי אפשר למליאה לדין בדבר שלא נדון תחילה בוועדה. אפשר להציע, שתכלול הוועדה את המלה בדיוניה. בזמן הקרוב תהיה לנו ישיבה של המליאה. אולי יהיה זה נכון, שעד אז נביא את העניין לדין. לא הוכנה הצעה בעניין "תיסוף". היינו צריכים להתערור ולהביא את העניין לפני המליאה, אבל גם בעוד ארבעה שבועות יהיה אפשר לדין בעניין זה.

הא' דותן: נכון, שיש בתקנון תקנה כזאת, אך הדברים אמורים ברשימות מונחים וכיוצא בהן עניינים הטעונים הכנה, אבל כאן מדובר בשאלה אקטואלית מסוימת במלה אחת. ייתכן, שבעוד ארבעה שבועות יעבור זמנה. איני יודע, אבל עכשיו היא אקטואלית. זו אינה מלה, שצריך להכין אותה בדיוני הוועדה. עצם העניין ברור לכול. אני חושב, שכאן המקום ועתה השעה לדין. אפשר להעלות הצעות ולדין בשאלה.

הא' בן-חיים: אני חושב, שלא זוהי דרך עבודתנו, משום שאם אנו באים לדין במלה, אנו צריכים להזמין את המומחה לבנקאות ולשאול אותו שאלות. ארבעה שבועות אינם קובעים בגורל הלשון. יהיה דין במלה זו. נשמע את ההגמקות.

הא' דותן: לישיבה הבאה יובא העניין?

הא' בן-חיים: הן. אני רוצה לומר בהודמנות זו, שאם חבר שומע משהו הראוי לדין במליאה, רצוי שיודיע את דעתו מיד למוכירות המדעית.

הא' שבטיאל: לא רק "תיסוף", אלא גם חידושים אחרים, שנתרבו בימינו.

הא' בן-חיים: יש להעלות זאת לפני הישיבה – לשלוח את ההגדרה של המונח, לשלוח את ההצעות למוכירות האקדמיה.

הא' בן-חיים: אני מוסר את רשות הדיבור להא' רבין לדברי פתיחה להצעת הוועדה לתקנת הלשון.

הא' רבין: הרשימה שהבאנו כבר מחכה זמן רב לדין. היא הוגשה לפני 2-3 ישיבות למליאה. אני מבקש רק לפתוח בדין, ואני חושב, שפתיחה זו תעמיד את הדברים במסגרתם, אולי גם תשפיע על מחשבתם של החברים.

איני רוצה לעסוק בהיסטוריה, איך נקבעה ועדה זו. הוועדה עברה גלגלים בעיסוקיה. היא עסקה במלים ובמשמעויות של מלים. ויש גם לחץ, שהיא תמשיך לעסוק במלים. מצד שני יש לחץ בוועדה, שהיא תעסוק בעניין אחר – עניין התחביר. בסופו של דבר שמנו את התחביר קודם, ואת עניין המלים בסוף. זה הביא לכך – בניגוד לרשימות של מונחים, שבדרך כלל אנו דנים בהם – שהחלטותיה או הצעותיה של הוועדה הן קרובות יותר לסוג הדברים שדענו בהם בדקדוק, או כאשר דיברנו על כתיב. אין לנו כאן סמכות להכריח אנשים במדינה לדבר כך או

אחרת. יש הכרעות בדברים, שאין לנו בהם הכרעה מן המקורות, ואנו החלטנו או יעצנו, וקשה לדעת, אם יקבלו זאת או לא, אך כוונת דברים אלה היא לשמש הדרכה למורה בבית-הספר. יש, כידוע – ואיני צריך להוכיח זאת – הרבה מאוד מבוכה בין המורים בבית-הספר, יש דעות לכאן ולכאן. מורה אחד מלמד כך, ומורה שני מלמד אחרת. כל מורה עומד על דעתו. תלמיד, העובר מבית-ספר למשנהו, עלול לשמוע את ההפך ממה ששמע קודם. הבוחן בבחינות הגמר עלול לשאול שאלות בעניינים אלה, והתלמיד ייענש, אם יכתוב כפי שלמד ממוריו.

אם כן, דומני שיש חשיבות רבה, שתאמר האקדמיה את דברה, מתוך תקווה, שדברים אלה יחדרו לאט לאט לתוך הכתיבה ולתוך הדיבור.

בכמה שאלות ראינו, שיש אפשרות לאסור. למשל, העניין של "במידה של..." כאן היה לנו קל להחליט, שזה חידוש פסול, וצריך לומר אחת ולתמיד, שזה אסור (במשמעות זו). בדברים אחרים לא ראינו שאפשר לאסור, כי יש פנים לכאן ולכאן, והבענו את דברנו בצורה של העדפה, מתוך תקווה, שהמורה ינקוט העדפה זו וילמד את הצורה, שאנו רואים אותה כטובה יותר, ויתן את תלמידיו להשתמש בה. כאן עמד לפנינו קושי נוסף: בכמה עניינים נוכחנו, שבאותן צורות, שאנו, כביכול, אסרנו עליהן, כבר השתמשו סופרים עבריים, ואפילו מן הגדולים שבהם. יש קושי מסוים בכך, שהתלמיד ימצא בכתביהם של סופרי המופת, שהוא קורא בהם בבית-הספר, צורות, שהמורה מסמן אותן בדיו אדומה, אם התלמיד כותב אותן. על כן צריך לנהוג כאן זהירות. מצד שני אנו חייבים להכריע, כי אין לומר, שגם זה טוב וגם זה טוב. בכל מקום שראינו, ששתי הצורות הנהוגות טובות – לא הכרענו.

מה שמופיע כאן – הוא חלק קטן מן הדברים שדנו בהם. בדברים רבים דנו והחלטנו, שאין להגיע לידי החלטה, מה יותר טוב ממה. על כן החלטנו שלא להתערב באותם מקרים, כאשר מישור בא לאסור צורה מסוימת, ואנו רוצים למנוע את האיסור הזה, הואיל וצורה שנחשבת לאסורה, אף היא לפי דעתנו צורה טובה.

יש נקודה שלא באה לפניכם: שימוש של "על ידי", שדיברנו בו הרבה מאוד. יש כאן דברים, שבהם הייתה החלטתנו קשה מאוד. לא תמיד הייתה אחידות דעות. ודאי שהיינה כאן גם הכרעות שונות ממה שהציעה הוועדה.

אני רוצה לומר דבר לעניין הדיון במליאה, כפי שאני רואה אותו אחרי הדיונים שלנו בוועדה. כמה פעמים עמדנו בפני ניסיון לאחד את הלשון. אם יש שתי צורות, ושתיהן טובות – למה הבונו הזה של שתי צורות? נחליט, שאחת מהן תשמש לבדה. כגון בעניין "גמול" ו"תגמול" – למה שתי מלים לאותו דבר, למה לא נבדיל ביניהן? הגענו למסקנה, שאין להבדיל, כי השימוש במקורות אינו לפי מה שרצינו להבדיל. לא ראינו אפשרות להכריע לשם הבחנה במשמעות בלבד.

אני חושב, שגם לקראת הדיון הזה עלינו לזכור תמיד, שכאן מדובר בבית-הספר, ושעלינו לחשוב על השאלה, מה ניתן להשיג בבית-ספר. אנו עוסקים במדיניות לשונית, ועלינו לנהוג כמו כל מדינאי. מדיניות היא מדע האפשרי. יש דברים הרבה, שהיה אפשר לאמרו בצורה מוחלטת הרבה יותר. מצד שני, עלינו לומר דבר-מה או לשתוק. אסור לנו לתת עצות מסובכות, שאינן אלא אבני נגף בפני הדובר והכותב. אני רוצה להציע לקראת הדיון במליאה, כי נחשוב תמיד על אותו תלמיד היושב לפני המורה, על צרותיו של התלמיד ועל קשייו של המורה, שעליו ללמד את הדברים. אין זה מינוח; אלה הן הכרעות לשוניות-סגנוניות במידה מסוימת, שצריך לאפשר לנסח אותן בצורה פשוטה וחד-משמעית.

הא' בן-חיים (קורא):

א. השימוש בצורה התחבירית "היה זה פלוני שאמר..." שימוש פסול הוא, ומן הלשון

האנגלית בא ללשונו. ראו לומר: "פלוני הוא שאמר" על דרך הכתוב: "אני הוא אשר הטאתי".

בזמן האחרון נתרבה השימוש בביטוי זה, שהוא כולו שאול מן האנגלית. הוועדה לתקנת הלשון ראתה להודיע על דעת האקדמיה, שהעניין הזה פסול, ולא עניין, שאפשר לאמרו כך או כך. אנו רוצים לשמוע את דעת החברים. האם יש מי שסבור, שיש להתיר צורה זו?

הא' קדרי: אני מסכים לדעת הוועדה, אלא שסבור אני, שצריך להוסיף כאן משפט הבהרה, שלמבנה משפט כזה אין נטייה בזמן. אי-אפשר לומר זאת בעבר. זוהי צורה מוגבלת. לא תוכל לומר: "פלוני היה שאמר". אין נטייה. באנגלית יש נטייה.

הא' ברוידא: יש כאן עניין של רוח הלשון ומחשבתה. הלשון חושבת. העברית חושבת אחרת. העברית שמה את הדגש, על מי – "רבי יוסי הוא שאמר". וכן מותר לומר: "רבי יוסי הוא זה שאמר". כך מצוי במדרשים. מדרכה של העברית להדגיש את האומר, בעוד שהאנגלית ולשונות אירופיות אחרות פותחות באופן סתמי, ניטרלי, כהקדמה לזיהוי (it was he). העברית מציינת קודם את הזהות ואחר-כך קובעת את זמן הפעולה.

הא' דותן: רוצה אני לברך את הוועדה על עצם העובדה, שהביאה שאלות מסוג זה לפני המליאה. זו הפעם הראשונה, שאנו דנים בשאלות שהן גופי לשון, ולא פרטים של מלים. עצם העניין ראוי לברכה.

כמו כן רוצה אני לברך את הוועדה על ההבחנה הדקה בין דברים שיש לפסול אותם ולאסור עליהם לבין דברים שיש להעדיף אותם מאחרים, שמבחינת הסגנון מוטב לומר כך מאשר אחרת. המקום הטוב ביותר להנהגת שיפורים מסוג זה בלשון העברית הוא בית-הספר. זוהי הדרך, וכך צריך לעשות.

בנוגע לכל ההצעות האלה, רצוי – בשעת הפרסום וההפצה – להבחין בין דברים שהם עיקר לבין דברים שהם טפל לעומת דברים אחרים. ברשימה המונחת לפנינו הובאו הדברים במעורב.

ולסעיף הראשון הזה, רוצה אני להציג שאלה אחת לוועדה: האם בדקה הוועדה גם בספרות החדשה בעלת היוקרה, אם לא נמצאים בא במידה רבה מבנים חביריים כאלה שהוועדה פוסלת? רציתי לדעת, אם נבדקה שאלה זו.

הא' ברגרין: היו חילוקי-דעות בכמה דברים. ויש דברים, שגם החולקים עליהם הסכימו להעדיף דבר על דבר. כל שאלה היא שאלה בפני עצמה. אתה שאלת בדרך כלל?

הא' דותן: רק על סעיף א'.

הא' ברוידא: השתתפתי רק בישיבה אחת, זו האחרונה, של הוועדה. איני יודע את התפתחות הדין בעניין זה. ברצוני להשיב על שאלתו של הא' דותן. אין לי כל ספק, שבאותה ספרות, שהא' דותן קורא לה "ספרות חדשה בעלת יוקרה" – וזו מלה שאיני משתמש בה – ימצא גם ימצא את הצירוף הפסול הזה הרבה מאוד, משום שספרות זו וכן העיתונות הולכות מבחינת התחביר והסגנון לעתים קרובות בעקבות האנגלית. הכותבים מצויים פחות אצל ספרות עברית לדורותיה, ויותר אצל ספרים אנגליים והיטיים של השבוע, וממילא המחשבה מושפעת כאן לא מן המקורות שלנו ולא מדרך המחשבה של הלשון העברית. הביטוי מדדה בעקבות האנגלית.

הא' קריב: זה אופן אחד של שימוש ב"היה זה", שהוא אחד הניבים הטפילים שפשו בלשונו. נוהגים לפתוח סיפור כך: "היה זה ביום פלוני". ודאי, סופר ברה"כ אינו כותב כך, אך מרובים תופסי עט שקופצים על לשון זו. וכן משתמשים בניב זה גם לסוף דבר, כגון: "היה זה

משדרנו השבועי, כפי שאפשר לשמוע תכופות בשידור "קול ישראל". ותמיד, בין בהתחלה בין באמצע בין בסוף, דווקא "היה זה", ולעולם לא "זה היה", כאילו אין סדר מלים פסול מזה. ובכן, זולת הפגם שאנו דנים עליו, ראוי לדחוק קצת רגליו של "היה זה" כשלעצמו.

הא' דותן: אולי לא התבטאתי באופן ברור. נראה לי, שהתיקון המוצע יפה הוא, והלוואי שנצליח להחדיר אותו. אני סבור, שקודם שאנו באים להחליט החלטה מסוג זה יש לבדוק את המצוי, ולא דווקא כדי לפסוק על-פיו, אלא לפעמים כדי להתנגד לו. ואפשר גם לומר: אף על פי שזה נמצא אצל סופר פלוני, שלשונו משמשת לך לשון מופת, הרי האקדמיה סבורה, שאין הדבר נכון. ולשם כך צריך לבדוק. שאלתי הייתה, אם נבדק הדבר. אני חושב, שהשאלה היא שאלה, ועדיין יש מקום לבדוק. איני מתנגד להחלטה.

הא' בן-שמאי: "היה זה ביום פלוני" אינו דומה ל"היה זה פלוני שאמר". זה עומד כעבר. וכאן יש הדגשה מיוחדת, משפט ייחוד, וזה פסול.

הא' ברגרין: בעניין זה לא עיינתי בספרים. כל חבר עיין בדברים כפי כוחו וכפי זמנו. כאשר אנו מציעים זאת למליאה, אנו מבקשים, שלא רק אנו, חברי הוועדה, נשב וגלמד, אלא שכל חבר הרוצה ללמד דבר מה – ייעיין בדבר. הצענו זאת לפני כמה חודשים. הגשנו זאת פעם נוספת. אני בטוח, שכל מי שיש לו עניין בכך, ישב גם הוא ועיין. ואם יש לו מה להוסיף – יוסיף.

הא' קדרי: "היה זה" אינו כינוי רומז, אלא מקביל ל-"it באנגלית. רבים המבקשים להתיר את השימוש בלשון, מעמידים את המבנה כנגד "פלוני הוא שאמר", ורואים אותם כמקבילים, כנטיית עבר. אני מסכים לדברי הוועדה, מפני שאין לראות בוה נטיית עבר. זהו מבנה אחר.

הא' מלמד: בארמית יש הרבה.

הא' בן-חיים: עניין מבנה המצוי במקורות הוא דבר מסוכן מאוד. כמעט שאין דבר, שאי-אפשר למצוא במקורות. ואשר לספרות המודרנית אומר, כי בעברית המודרנית אנו מוצאים דברים הרבה של סופרים גדולים וחשובים, שמעולם לא חשבנו לתקן את דבריהם, והם עצמם נוכחו לדעת, שטעו בהשפעת הלעז. האם נדחה את הדין בשאלה, שמה נמצא הדבר אצל סופר זה או אחר? לא כדאי לחכות הרבה עד להכרעה בזה, משום שלמעשה נשאלת השאלה: כיצד קובעים נורמה? אפשר לקבוע נורמה כך: מכריזים על סופרים או על ספרים, שלשונם היא מופת, ועל פיהם קובעים את הנורמה. אבל אני מכיר מפעל אחד של האקדמיה למדעים בפולין, מילון בן עשרה כרכים של הלשון הפולנית לשימוש נורמטיבי. בהקדמה לאותו מילון כתוב: "היו לנו מובאות רבות מאוד, מהן של סופרים חשובים, שנמצאו בהם פגמים מצד הלשון. סופר כמו סינקביץ כמעט כל מובאה היה אפשר להביא ממנו, אבל את של האחרים ניפינו, מאחר שהמטרה הייתה הדרכה של הלשון הנורמטיבית".

אילו באנו להכריז על 30-40 סופרים, שלשונם היא הנוכחה, מן הסתם היה עלינו לפסול שימושי לשון המצויים במקרא ובספרות חז"ל. לפיכך מוטב שנאמר, כי החברים באקדמיה, כולם יחד, מהווים גוף היודע תחומים שונים של העברית, והם קובעים ע"פ ידיעותיהם וטעמם מה הנורמה. הוועדה הקפידה לסגן את החומר, ולא להביא דברים מוגזמים.

אני חושב, שהדרך שהלכנו בה אינה דילטנטית. גם הא' דותן אינו חולק, שיש להקדים עניין העומד לדין ולהחליט. "היה זה פלוני שאמר..." הוא מבנה שאנו שומעים ונלחמים בו מזמן. אנו יכולים לראות צורה זו פסולה, בלי להתחשב בכך, אם היא נמצאת אצל סופר זה או אחר. זה

חשוב לתקנת הלשון. אם תתקבל החלטה, נודיע, שמבנה זה פסול. מי בעד אישור הצעה א', שפסול לומר "היה זה פלוני שאמר..."?

הא' קדרי: "פלוני היה זה שאמר" – גם הוא פסול.

הא' ברוידא: הוא לא היה. הוא ישנו. אך מותר לומר: "פלוני הוא (זה) שאמר..."

הצעת הוועדה בסעיף א' – נתקבלה פה אחד.

הא' ברוידא: אבקש להוסיף "פלוני הוא זה שאמר" כאלטרנטיבה.

הא' בן-חיים: אני מבקש, שהוועדה תבדוק זאת.

הא' דותן: אחרי שנתקבלה ההצעה, אני מקווה, שתתקבל משאלתי, ולו רק כדי להביא הנמקה בפני הציבור. לא צריך לעשות בדיקה יסודית, אלא בדיקה של דגימה מקרית – לבדוק, באיזו מידה הדבר נמצא אצל סופרים מסוימים. כהנמקה להחלטה אפשר לומר: הדבר מצוי, ואף על פי כן יש לומר כך. אז יש לך־כך משקל אחר. אני מציע, שהחלטה תפורסם עם ההנמקה הזאת.

הא' בן-חיים (קורא):

ב. בשנים האחרונות פשטו בציבור משפטי ויקה, שאין בהם מלת הויקה "אשר" או "ש" (משפטי ויקה בלתי מקושרים), למשל: "היום, בו נקבר מרטין בובר" או "הכביש, עליו אתה נוסע".

האקדמיה ללשון העברית קובעת, שיש בלשון שתי דרכים לפתוח בהן את משפט הויקה: במלת הויקה ("ש" או "אשר") ובלא מלת הויקה. הדרך הראשונה היא הדרך הנכונה בפרוזה. הדרך האחרת מותרת בשירה. למשל: "המעין ממנו שאבו..." שבשירה יהיה בלשון הפרוזה: "המעין, ששאבו ממנו...". רצינו לרשם מן הדיבור את הבעת משפט הויקה בלי המלה "אשר" או "ש".

הא' בלאו: רציתי להוסיף עניין אחר. לא הוזכר המקום, שהכינוי המוסב צריך לעמוד בו. זה עניין עקרוני במקרה זה. משפטים סינטיים אלה בנויים כך, שהכינוי המוסב עומד בתחילת המשפט. בספרות המשפטים הסינטיים מכילים את הכינוי המוסב באמצעם או בסופם.

הא' בן-חיים: כלומר "הכביש שאתה נוסע עליו", ולא "הכביש שעליו אתה נוסע".

הא' שבטיאל: שמח אני, שיו"ר הוועדה ראה את המורה כגורם לתיקונים שבסעיף זה, וכמורה הבא ממערכת ההוראה, רואה אני בתיקון זה חומרה שלא לצורך. מי שמצוי אצל תלמידים, יודע עד כמה מרבים הם "שרשור" בחיבוריהם. "אשר" ו"ש" מרובים הם בחיבוריהם גם במקום שאין בהן צורך. פעמים מרשרשים הם פסקאות במשפטי ויקה, עד שאין אתה יודע היכן הוא המשפט העיקרי. אומרים לי, שדבר זה הוא בהשפעת הגרמנית. תמה אני, מגיין לתלמידינו ידיעת הלשון הגרמנית. אמנם, אין זה עניין לכאן. מכל מקום יש ליתנו גם לעניינו. נאמר כאן, שהשמטת "אשר" ו"ש" יפה היא בשירה בלבד ולא בפרוזה. הדין עם האומרים. אעפ"כ נוטה אני לומר, שיש להקל בדבר ולהתיר את השמטתן של אלו גם בדברים שבפרוזה כדי לגנון.

בשעתו יצא איתמר בן אבי' כנגד ריבוי השי"גין בלשונו וביקש למעט בהן. וכמובן, לא הודו לו חכמים. נודה אנו במקצת, ונמעט את השימוש לפחות ב"אשר" וב"ש" גם בפרוזה, ומובטחני, שגם שר השירה וגם המשוררים יענו "אמן", ולא בעל כורחם.

הא' בן-שמאי: הוועדה קובעת שתי דרכים. היא אינה אומרת, ששימוש כזה פסול.

הא' בן-חיים: הצורה הראשונה היא הדרך הנכונה בפרוזה, כך אומרת הוועדה.

הא' בן-שמאי: איני יודע, אם "הכביש, עליו אתה נוסע" נתפס במחשבת הדובר כמשפט זיקה. זהו יותר משפט ייחוד. כמו "החכם עיניו בראשו".

הא' בן-חיים: מה אתה אומר לגבי ההדרכה המוצעת כאן?

הא' בן-שמאי: הדרך הראשונה פשוטה וברורה יותר. והשנייה אם היא נכונה בשירה, למה לא תהיה נכונה בפרוזה? הניסוח קצת קשה. אין לכתוב "נכונה". הניסוח צריך להיות בהיר יותר.

הא' קדרי: יש לשבח את הניסוח כמות שהוא, ואין לקלקל אותו, מאחר שאינו פוסל את המבנה חסר הקישור, את משפט הזיקה מחוסר הקישור, אלא הוא מייעץ כך, ויש לו על מה שיסמוך. הטיעון של ריבוי שי"ן אינו לעניין. את המשפטים האלה כותבים העיתונים על פי האנגלית. מתרגמים את התחביר האנגלי לעברית, ובכך יש להילחם.

להערה של הא' בלאו – אני מייעץ את התקנה הבאה: להוסיף לדוגמה זו בסוגריים: דוק, בסדר מלים זה; עליך להקפיד על מקומו של הכינוי המוסב.

הא' מיקם: עלול להתקבל רושם, שהדרך של פסיחה על מלת הזיקה פסולה. אנו צריכים לדעת, מה עדיף. אנו צריכים לנסח, ששימוש במלת זיקה עדיף. אך אין השימוש האחר פסול. מה נעשה לאדם שהוא קצת משורר? הניסוח אינו ברור כל כך. אפשר לשמוע ממנו, לפי התרשמות ראשונה, שאנו בעצם פוסלים. לכן מוטב לכתוב "עדיף". המלה "עדיף" פותרת את כל הבעיה.

הא' קרוא: אני מציע, שלא לדחות את ההצעה, אלא שלא להצביע עליה. לפי דעתי אין היא נוגעת לפזרום זה. קחו את הדיון ואת ההחלטה. מעולם לא דיברנו בטרמינולוגיה כזו של שירה ופרוזה. עדיין לא הדר הדבר להכרת הקורא העברי. אין לפסול דברים כאלה, כאילו אנו מחוקקים חוקים. קחו את סופרי ההשכלה, ושם תמצאו ערבוב גמור בין פרוזה ושירה. "אהבת ציון" – זו פרוזה או שירה? אנו נכנסים לרשות, שעד כה לא הייתה שלנו. אין זה שייך לדקדוק. איני בטוח, אם לא נמצא בתנ"ך דברים, שכאן כתוב שהם אסורים. איפה הפרוזה ואיפה השירה בתנ"ך?

אני מציע לבטל את הסעיף הזה, ואולי להניחו לוועדה אחרת, ולא לערבב זאת עם דקדוק. אם תעינו בקונקורדנציה, תמצאו סתירות למה שנאמר בסעיף זה.

הא' ברגרין: היו חילוקי דעות בעניין זה. גם אני התנגדתי בתחילה. אי אפשר לאסור את הדבר לגמרי. הוא נמצא בכל הספרות, בלשון חכמים, בלקסיקונים, אצל ביאליק ואחרים. זה נוגע להשמטת מלת הזיקה.

בשאלת מקום כינוי הזיקה המוסב – יש מקומות הרבה, שבהם הכינוי המוסב הוא בתחילת המשפט הטפל. אלא שמצאנו דרך נכונה; לא אסרנו, אלא העדפנו. הסכמתי לזה, כיוון שזוהי אופנה, שאין משתמשים בכלל במלת כינוי הזיקה, ואין אומרים "אשר" או "ש".

על כן נדמה לי, שניסוח זה יפה. אין בו איסור, אלא העדפה.

הא' בן-חיים: לפעמים משפט כזה יפה הוא, אבל אינך בטוח, אם זהו משפט מוסגר, כשבאתי למלא טופס מס הכנסה באחת השנים, והוא כלל משפטי זיקה בלתי מקושרים, טעיתי תחילה בהבנת השאלות. לבסוף ניסחתי את השאלות בלשון פשוטה והצעתי לשלטונות לתקן

את הטופס. עכשיו הוא מנוסח עם מלה הזיקה, וכל אדם יבין בנקל את הכתוב בו. שאלתי את עצמי, מאימתי מקובלת הכתיבה בלשון פשוטה בלא מילת הזיקה; לקחתי את החוק המנדטורי בעברית ובערבית, וראיתי כי בערבית לא הייתה השפעה האנגלית, הניסוח היה לפי כללי הלשון הערבית. בעברית היה הכול לפי האנגלית. אמנם יש צד שווה לעברית ולאנגלית, שבשתייהן מצויים משפטי זיקה לא מקושרים, אבל לא לפי אותם כללים בדיוק. לא במקרא ולא בלשון חכמים תמצא מבנה מעין "הכביש, עליו אתה נוסע". תמצא "הכביש, אשר אתה נוסע עליו" או "הכביש, אתה נוסע עליו". סדר המלים אינו משתנה בשל שמטת "אשר". במשנה יש "שעליו" בראש המשפט הטפל, אבל המשמעות כרגיל היא – "מפני שעליו".

למי ההדרכה מכוונת? למורים בבית-הספר, אשר יאמרו לתלמידיהם, שבמשפטי זיקה כותבים "ש" (וממילא אומרים כך?). השאלה היא – אם אנו יכולים לסייע לדרך שממליצים עליה כדרך רצויה, שלא יהיו כל העם מליצים. המבנה הזה בא, כאמור, בהשפעת האנגלית. הצעת הוועדה הייתה – לתת סיכוי לדרך העברית הפשוטה. לא נאמר, שזה לא נמצא במקורות; ולא נאמר, שזה אסור מצד הדקדוק.

הא' איתן: אציע שני תיקונים קטנים, המכוונים להערות שנשמעו כאן. אני מציע למחוק את המשפט: "הדרך האחרת מותרת בשירה". אין מתפקידה של האקדמיה, ובוודאי לא לצורך בית-הספר, לפסוק מה מותר בשירה.

שנית, אני מציע, שבמשפט שלפני זה יאמר: "הדרך הראשונה היא הדרך העדיפה בלשון הרגילה".

הא' ברגרין: מצאנו, שנוסח זה טוב, והסכמנו לו. הא' בן-חיים אמר, שהכיני המוסב אין מקומו בתחילת המשפט.

אני רוצה להציע לעיין בספרו של ד"ר פרץ ז"ל על משפט הזיקה. תמצאו שדרך זו מצויה, גם הדרך של הכינוי בתחילת משפט. (הא' בן-חיים: עם ש"ן.) יש גם יוצאים מן הכלל.

הא' ברוידא: עובדה היא, שהדבר נשתרש גם כאן בהשפעת האנגלית. אמנם אין לשכות, שהנבואה ושירת המקרא ממלאות תפקיד גדול בתודעה שלנו. וכיוון שהדרך הפיוטית במקרא משמיתה לעתים "אשר", הייתה נטייה לקבל דבר זה. השמטת סימן הזיקה הוא מקור לערבוב ולתוהו ובוהו. הנוסח שהציעה הוועדה נראה לי כמינימום הדרוש. כתוב: "ביום שחרב בית-המקדש נולד הגואל" – הכוונה לאותו יום, יום מסוים – אין כאן זמן בלתי מוגדר. וכן להפך: ביום שנולד הגואל חרב המקדש. בימינו היו כותבים: "ביום בו חרב בית-המקדש" וכו'. כמובן אין פסול לכתוב: "ביום שבו חרב..." אך דרך המדרש קצרה ואלגנטית יותר, בלא לקפח את הדיוק.

אנב, בלשון הדיבור יש יותר דיוק ויותר טעם מאשר בלשון הנכתבת בעיתונים. בלשון הדיבור אומרים נכונה: "האיש שפגשתי אתמול", ולא "האיש, אותו פגשתי אתמול...". אומרים "הסרט שראיתי אתמול", ולא "הסרט, אותו ראיתי אתמול". כמובן, אין לאסור גיון משפטי זיקה לפי טעמו של סופר בעל טעם, אלא להורות דרך כללית לשימוש הרבים.

הא' בן-שמאי: "החכם עיניו בראשו" – זהו משפט שלם וגמור. אם אתה בונה משפט זיקה, אתה פותח ואומר: "החכם, שעניו בראשו...". אם תשמיט את הש"ן ותמשיך את המשפט – העניין חוזר לתוהו ובוהו. לכן צריך להקפיד במלת הזיקה ככל האפשר. המינימום שצריך לומר הוא כנוסח הוועדה: הדרך הראשונה היא הדרך הנכונה.

הא' קריב: הלשון העברית הולכת ומשתעבדת ללשון האנגלית. ראינו זאת קודם, כאשר דיברנו על מינוח. עכשיו אנו רואים זאת בתחביר. זהו עיוות התחביר העברי, שהוא עצם

הפסיכולוגיה של הלשון. זה לא ייתכן. עלינו לעמוד בפרץ כנגד שעבוד הלשון העברית. לא חשוב, אם נקרא לספר בראשית פרוזה או שירה, אך בו נתון לפנינו התחביר הקלאסי עם מלת הזיקה "אשר": "הארץ, אשר אתה שוכב עליה", ולא: "הארץ, עליה אתה שוכב". ואילו סגנון השירה המקראית הוא: "באר הפרוזה שרים". גם כאן התחביר איננו מעוות, אלא הושמט "אשר". אני מסוּסָק, אם יש במקורות דוגמה למה שהובא כאן משירו של ביאליק. כדאי לבדוק.

הא' דותן: אני בא לתמוך בהצעת הוועדה, ולא רק בהצעה, אלא גם בניסוח. נשמעו הצעות לתיקון הנוסח, ונדמה לי, שדווקא הנוסח הזה, על כל מה שיש בו ועל כל מה שאין בו, הוא הטוב ביותר. איני סבור, שנפתור איוו בעיה אם נאמר "עדיף". אם משהו עדיף – משמע, שאפשר לנהוג בדרך אחרת, ואיננו רוצים שישתמע זה מכך. אנו רוצים, שהילד בבית-הספר יתחיל לכתוב כך, ואין דרך לגסח זאת אלא בניסוח זה.

אולי כדאי בכל זאת לשקול, אם לא רצוי לומר "בלשון הרגילה" במקום "בפרוזה".

הא' בן-חיים: הערות לניסוח אפשר למסור לוועדה. לא נראית לי המלה "פרוזה".

הא' בן-שמאי: הערה קצרה. אני חושב, שיש כאן השפעה של משפט ייחוד. אין זה משפט ייחוד ממש. בדרך כלל יש צורך להעיר על כך ולהדריך. הנוסח קשה. "נכונה" ו"מותרת" אינם ניגוד.

הא' בן-חיים: כל התיקונים לניסוח יימסרו לוועדה. ההצעה היא, שהמליאה סומכת ידה על המלצה, שברגיל יכתב "אשר" או "ש". אם יש לכך הסכמה, זוהי החלטה. הניסוח יימסר לוועדה. אני פונה לחברים ומבקש, שאם יש להם הצעות לניסוח לסיפוף זה וגם לסיפיים שלא נדונו היום במליאה, יכתבו לוועדה.

בעד סעיף ב' בהצעות הוועדה הצביע – רוב

נגדו 1-

סעיף ב' נתקבל

הישיבה התשעים ושתיים

ביום ט' בתמוז תשכ"ט בשעה 3.00–6.00 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים האדונים אברמסון, בלאו, בן-חיים, ברגרין, ייבין, קריב, רבין ריבלין, שלי.

החברים היועצים האדונים בן-שמאי, ברודא, דותן, מיוזלש, מיקם,

סמילנסקי, פליישר, קדרי, קרוא, רצהבי, שבטיאל.

המנהל האמרכלי הא' בן מנחם.

חברי המזכירות הגברת רייך, והאדונים איתן, מדן, מירקין, סיון.

הצטדקו על היעדרם האדונים אורבך, אירמאי, בנעט, מורג, מלמד.

סדר היום: א. הודעות

ב. המשך הדין בהצעות הוועדה לתקנת הלשון

ג. קביעת מונח עברי ל-revaluation.

א. הא' בן-חיים: בסוף השנה ימלאו שמונים שנה לוועד הלשון. מנהלת האקדמיה החליטה לציין את התאריך הזה. האקדמיה היא המשכו של ועד הלשון. עכשיו דנה בכך ועדה מיוחדת,